

УДК 821.161.2-1.09"191"І.Франко:329.73

DOI: 10.31471/2304-7402-2025-21(77)-174-185

ОБРАЗ «ГРАБІВНИЦЬКОЇ ВІЙНИ» У ФРАНКОВІЙ ПОЕЗІЇ «ІНВАЗІЯ»

Алла Швець

Інститут Івана Франка НАН України; 79005, м. Львів,
вул. М. Драгоманова, 18; e-mail: alla_shvec@ukr.net

***Метою статті** є стереометричний аналіз поезії Івана Франка «Інвазія» в контексті його воєнної лірики. Зокрема у фокусі уваги – дослідження біографічних та історичних обставин написання поезії, осмислення Франкової візії війни в його публіцистиці, листуванні й художній творчості, аналіз особливостей поетики віршотвору, ролі художніх засобів в підсиленні авторської викривальної інтенції вірша, наративної організації тексту, ритміки та версифікації. Окрему увагу буде звернено на Франкове переживання війни й ословлення її антигуманної суті крізь призму його громадянського почуття, політичної свідомості, національної далекоглядності й властивого тогочасному Франкові гуманістичного світогляду.*

***Дослідницька методика.** У статті застосовано комплексний літературознавчий підхід, що поєднує історико-літературний, текстологічний, біографічний та герменевтичний методи. Особливу увагу приділено наративній структурі поезії, її жанровим особливостям, поетиці діалогічності, використанню алегорії, сарказму, алюзії, лінгвальних засобів. Дослідження опирається на аналіз історичних джерел, спогадів сучасників, Франкового епістолярію, а також літературознавчих праць, присвячених життєтворчості Івана Франка.*

***Результати.** У результаті дослідження встановлено, що поезія «Інвазія» є яскравим прикладом сатирично-викривальної антивоєнної лірики Франка, в якій через діалогічну форму розкривається протистояння між українським патріотом і російським окупантом, засуджується загарбницька імперська політика росії та її прагнення тотального поневолення українського народу. Вірш демонструє багатовимірність поняття «інвазії» – як військової, так і культурної, релігійної, економічної, політичної, ідеологічної. Автор майстерно використовує алюзії на історичні постаті, щоб підкреслити спадкоємну незламність українського духу та засоби сарказму, аби викрити імперські амбіції загарбника.*

***Наукова новизна статті** полягає в детальному аналізі малодослідженої поезії «Інвазія», яка тривалий час залишалася поза увагою літературознавців, була вилучена з друку через ідеологічні заборони. У роботі вперше системно розглянуто діалогічну структуру твору, його по-*

етику, символіку історичних алюзій, що дозволяє глибше зрозуміти антимілітарний і національний пафос Франкової поезії. Також цей віршотвір осмислено в контексті інших антивоєнних творів Франка із залученням його листування, публіцистичних розмислів, мемуарів сучасників.

Практичне значення дослідження полягає в можливості використання результатів у навчальному процесі, зокрема при вивченні творчості Івана Франка, а також в ширшому контексті – для осмислення тем, образів, мотивів літератури спротиву. Досліджені матеріали можуть бути корисними для викладачів, студентів, а також усіх, хто цікавиться питаннями національної ідентичності, історичної пам'яті та протистояння імперським впливам у культурі. Стаття буде в нагоді для створення курсів з проблем поезієзнавства та письменницької біографістики.

Ключові слова: Перша світова війна, російська окупація, національна ідентичність, діалогічна структура, імперська політика, алюзія, сарказм, культурний спротив, історична пам'ять.

Події Першої світової війни знайшли драматичне відлуння в житті й творчості Івана Франка. Письменник досвідчив страшних наслідків воєнної хуртовини. Йому довелося самотньо пережити десятимісячну російську інвазію в окупованому Львові, бути свідком жахів й безчинств, завданих російською армією та місцевими москвофілами, бачити солдатський постій у власній хаті в перші дні війни, спостерігати, як загартники арештовують і вивозять до Сибіру його побратимів, активних галицьких діячів та духовенство, як руйнують українські інституції і стирають будь-які прояви українства. Як згадував Сергій Єфремов, «довелося Франкові пережити найстрашніші години свого життя, коли, здавалося, валилось усе, цілий вік, на що сподівався, що творив. Довелося на власні очі побачити окупацію Львова, руїну цілого краю, триумф темної сили... Серед цього лихоліття, голоду кругом, страшного іспиту, що звалилися на рідний край, сили у старого письменника все занепадали. Не міг він жити навіть у своїй родині, бо її розкидала по світах і розпорошила війна» [2, с. 101].

Водночас Франко пильно спостерігав за перебігом війни, ретельно фіксує свої спостереження і переживання у листах, спогадах і поетичних рефлексіях. Літературна праця до певної міри полегшувала смеркальне воєнне буття хворого письменника, додаючи сили, віри й оптимізму. В листі до доньки Анни від 24 березня 1914 р. у Київ, Франко писав про свій щоденний триб і про внутрішню потребу писати: «Працюю на запас, аби дармо не тратити часу, не маючи змоги знати, яка доля жде наше письменство, але не тратячи віри в його кращу будучину» (лист Франка до доньки Анни) [9, т. 50, с. 425].

У Франковому антимілітарному дискурсі цього часу тема війни має виразне гуманістичне осмислення. Письменник засуджував насильницькі, загарбницькі, людиновбивчі стратегії війни, спрямовані на утвердження монархічної влади і задля завойовницького розширення територій. Як далекоглядний політичний мисленник і національний пророк, Франко покладав великі надії на геополітичний вислід Першої світової війни, сподіваючись, що воєнний конфлікт між двома імперіями зрушить буттєвий вектор українців у бік власного державотворення. Розуміючи політичну доленосність цієї війни для своєї нації, письменник водночас трактував її як історичний шанс для України сягнути «до високих брам державного життя» [8, т. 52, с. 219]. У «Передмові» до збірки «В наймах у сусідів», датованої 10 жовтня 1914 р., Франко висловлював «надію, що тяжка історична проба, яку переживаємо тепер, у другій половині 1914 р., не вийде на шкоду українського народу, але буде початком нової доби його успішнішого розвитку» [9, т. 39, 264]. Тому Франкова творча активність цього періоду, його поетична візія війни 1914–1916 рр., демонструє особливу перейнятість не лише воєнними баталіями, а й політичними залаштунками цього масштабного мілітарного дійства.

Пережиті емоції та настрої, викликані війною, стали потужним джерелом творчого натхнення для Івана Франка. Часи московського «наїзду» й згодом деокупації він описує крізь призму власного досвіду, громадянського чуття, політичної свідомості, національної далекоглядності, показуючи, як війна увірвалася в його життєвий простір, як відлунила в житті його родини, міста, народу.

Після тривалої творчої паузи, спричиненої хворобою у 1908–1913 роках, у період 1914–1916 років Франко створив низку воєнних поезій різного жанру, в яких відобразив власне бачення й переживання війни. За словами Валерія Корнійчука, «Жоден із Франкових високохудожніх національно-патріотичних творів не був таким небезпечним для “імперії зла”, як ряд невикінчених, ритмічно “кульгавих” віршів періоду 1914–1916 рр.» [4, с. 167]. Франко мав намір опублікувати понад 30 своїх воєнних поезій в окремій збірці, приурочивши її до свого шістдесятилітнього ювілею. На жаль, окремим виданням за життя поета ці віршотвори не вийшли (рукопис підготованої збірки без назви зберігається у Відділі рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (Ф. 3. Од. зб. 232). За радянських часів ці поезії свідомо замовчувалися, зі зрозумілих причин не потрапивши до Зібрання творів І. Франка у 50 томах.

Серед воєнних поезій Франка – тексти різні за жанром, тематичною спрямованістю, поетичними мотивами й авторською інтенційністю. В одному з перших віршів часу війни, датованому 26 вересня 1914 р., звучить Франків наснажливий поетичний заклик **«Будьмо!»**, який підій-

має войовничий запал земляцтва до здобуття власної державности навіть найдорожчою ціною.

Будьмо хоч трупами, та трупами вельмож,
Що на велике діло спромоглися,
Але не трупами тих завалидорог,
Що в боротьбі безцілній знемоглися! [8, т. 52, с. 209].

Для багатьох Франкових антивоєнних поезій властива репортажність, емоційність, сила людських переживань. Ці тексти передають свіжі враження поета, спричинені війною. Як, наприклад, у вірші «З великої війни» автор показує війну як особисту драму, порівнюючи себе з «гнучкою тростиною», яка зазнала грізного воєнного потрясіння.

Велика світова війна

Так прошуміла наді мною,

Як буря прошумить грізна

Понад гнучкою тростиною [8, т. 52, с. 212].

У низці поезій Франко завіршовує особисто побачені чи переказані жахіття війни, споряджаючи експресії натуралістичними дескрипціями, виявляючи співчуття до проблеми людини як жертви війни. В поезії «Три сестри милосердя» джерелом якої, як зазначено в підзаголовку, були «несонні візії» поета, описано драстичний випадок у закиненому «кінському вагоні» посеред «стаційки пустої». Перед поетовим зором відкривається страшна картина вбивства – тіла трьох замордованих російських сестер милосердя («мов снопи,/ Безладно кинені на тік з копи,/ Лежали три трупи, мов гіркий докір/Якійсь страшній пригоді» [8, т. 52, с. 211]. Вірш «Два столівники» (17 лютого 1916 р.) описує безчинство звироднілих солдатів-«москалів», які, зайшовши в мирне село, вбивають молоду господиню та її малолітнього сина. Дикий розбій і грабіж московських завойовників описано в поезії «Пригода в Підбужи» (14 листопада 1915 р.). Подія відбувається в час російської окупації Галичини, коли «набігла у нас з москалями війна», і локально сконцентрована в захопленому загарбниками у гірському селі Підбуж. Основна напруга оповідного сюжету побудована на зіткненні загонів московських окупантів і січових стрільців. Не вдаючись до опису батальних сцен і самого бою, Франко зі щирою симпатією до звитяжних українських воїнів описує їхню бойову тактику, віртуозну операцію звільнення і зачищення села від ворогів. В поезії «Дві чети» (14 листопада 1915 р.) ушлявлено звитяги січових стрільців, завіршовуючи епізод, коли двом «вкраїнським четалям» вдалося вправно заманити й взяти у полон дві сотні москалів.

Перебуваючи в «Приюті» для українських Січових Стрільців, Франко захоплювався й надихався бойовим духом нової генерації борців за волю України – молодих усусусів і сестер-жалібниць. У вірші «Ще не близько весна...» (17 лютого 1916 р.), віршованій присвяті Софії (Зосі) Монджейовській-Гончар, яка була сестрою притулку й доглядала за хво-

рим поетом, автор висловлює захоплення відвагою і бойовим завзяттям дівчини, яка вступила до лав січових стрільчинь.

Серед хронікально-репортажних, сатирично-викривальних воєнних поезій Франка вирізняються віршотвори, в яких задекларовано його державницьку програму, ідеї самостійності України, моральні заповіді й національні імперативи. У націософському поетичному маніфесті «А ми з чим?» (9 вересня 1915 р.) поет апелює до національної свідомости земляків, обстоюючи «історичне право» українців на власне державне самовизначення:

А отже і до нас покликанє дійшло,
І ми стаємо до брам отих міцних
Із архиканоном думок всіх визвольних:
Аби нікому кривди не було! [8, т. 52, с. 219].

Окремі антивоєнні поезії Франка можна зарахувати до умовного циклу сатирично-викривальної спрямованості, серед яких – «Царські слова», «Муж довір'я», «Сухий пень», «Донець – козак молодий», «Інвазія». В них поет засуджує й викриває імперські плани загарбника, висміюючи російських солдатів, воєнних чиновників, доморощених зрадників-москвофілів та розвінчуючи експансивні цілі царського самодержавства, яке руйнує світову політику миру.

В цьому контексті детально зупинюся на аналізі поезії «Інвазія», яка тривалий час була заборонена і ще не ставала предметом спеціального літературознавчого аналізу. За авторським датуванням вірш написаний 16 вересня 1915 р., а вперше його було надруковано в газ. «Діло» (1915. Ч. 72. 23/10. X). Тобто за часом написання та хронологією війни поезія постала вже після деокупації Львова російською армією в червні 1915 р. і звільнення міста «від російської кормиги».

За **жанровими ознаками** поезія близька до драматичної алегорії, оскільки побудована на двоплановому художньому зображенні, символічному підтексті й присутності умовних персонажів – свідомого українця-патріота та російського окупанта, які є узагальненим утіленням антагоністичних національних типів. Між ними у вірші й відбувається розмова.

Заголовок поезії «Інвазія» (лат. – вторгнення, агресія, навала, напад) далі в тексті уконкретнюється реальними порядками окупантів, про які у своїй мовній партії анонсує російський солдат як про прийдешнє приневолених українців в умовах російського режиму.

«Авжеж! Авжеж! Відвідасте Тотьму,
І Томськ, і Омськ, Іркутськ, Якутськ, Валдай,
І розкіш острогів, тайги спасенну потьму...» [8, т. 52, с. 220].

Перелік цих основних місць сибірської глибинки асоціюється зі страшним і тривалим українським мартирологом жертв політичних репресій Росії проти українства. В розумінні Франка інвазія, окрім анексії

чужих територій – це також імперські експансивні стратегії з намаганням упокорити національне свідоме українство, асимілювати його та насадити свої звичаї, закони, віру, адміністративно-політичний устрій. Синонімічно суголосним до семантики «інвазії» як загарбницької дії є Франків скупюрований в 50-томовому «Зібранні творів» вислів «грабівницька війна» (Франко І. Темне царство [10, с. 17]).

Наративна організація поезії. Сутність обрусительної політики й московських планів супроти українців представлено у вірші через діалог-агон між загарбником та господарем, де «рекламно-зверхні широкі репліки перших парируються гірко-саркастичними других» [3, с. 35]. Композиційно цей діалог є словесним поєдинком між двома непримиреними ворогами, кожен із яких репрезентує різні ментальності – імперську, загарбницьку і національно-патріотичну. Мовні партії опонентів відрізняються і за емоційністю нарації – хвалькувато-погрозлива, демонстративно-зухвала в росіянина, і завзято-глузлива, саркастична та зневажлива в українця, який виявляє міцний національний стрижень і не кориться перед агресором. Хоча за обсягом словесних реплік і тирад переважає мовна партія окупанта, короткі фрази й вербальна іронія українця інтонаційно місткіші, дотепніші, відіграють роль своєрідного маркера світогляду, народної мудрості, розважливої політичної далекоглядності й непоступливості. Форма діалогу в поезії загострює протистояння між супротивниками, а комунікаційний поєдинок підкреслює екзистенційно-світоглядне непримирення.

Сюжетно-композиційна організація. Фактично, в кожному катрені поезії російський солдат артикулює різні механізми політики імперської свавільної держави – брутальну мілітарну силу, національну пристрасть дикого завоювання, репресивну систему з її сибірськими зонами, конфесійне приневолення, зневажання і вихолощення чужої історії, фінансову експансію. Таким чином, головний вербальний двобій у поезії відображає глобальний непримиренний історичний конфлікт українців зі своїм ворожим сусідом, заснований на міжнаціональному, політичному, світоглядному антагонізмі між завойовником і господарем, екстраполюючись на виміри онтологічного протиборства між російським імперіалізмом і українським державництвом.

Проблематика і поетика. В лаконічних рефлексіях українця криється гострий сарказм на патетичне словоблуддя й політичну пропаганду московита. Як і в Франковій поезії «Царські слова» (детальніше про це див. у статті Алли Швець [11]), в схожій риториці загарбник глорифікує образ могутньої російської імперії, розкриваючи справдешню ціль московської анексії – підпорядкувати українців економічно, релігійно, територіально, політично й ментально.

«Несемо вам, чого у нас так много –
Великих слів, військ, амуніції,

Кличів всесвітніх і амбіції» –
«І більш нічого?» [8, т. 52, с. 220].

По суті, в цьому катрені іронічним запитанням «І більш нічого?» українець знеславлює позірну імперську могутність, спрямовану лише для загарбницьких цілей. Таким чином, гіперболізовані атрибути декларованої величч ворога, увиразнені квантитавною семантикою лексеми «много» («великих слів, військ, аmunіції», «кличів всесвітніх і амбіції»), нейтралізуються через лаконічно-зневажливий запитальний меседж українця. Водночас це риторичне запитання провокує наступний розвиток словесного поєдинку з ефектом своєрідного психологічного нагнітання загрози з боку окупанта, який зумисне розгортає перед господарем-українцем картину «невиданої» і «невідомої» суті країни-агресора: «Ви ще не видали/ Такого сала, сахару, як в нас, /Невідомі такіі Вам скандали» [8, т. 52, с. 220].

Згадані в агітаційній патетиці російського солдата географічні топи Сибіру, натякають на репресивні методи московії супроти українців:

«Авжеж, авжеж! Відвідаєте Тотьму,
І Томськ, і Омськ, Іркутськ, Якутськ, Валдай,
І розкіш острогів, тайги спасенну потьму» —
«Бог дай, Бог дай! [8, т. 52, с. 220].

У наративі окупанта поступово розкривається суть російської «інвазії», заснованій передусім на асимілятивній політиці. Однією з її форм було примусове насадження російського православ'я як потужної ідеологічної стратегії і завоювників, і місцевого москвофільства. «Наїздники розходилося о нашу мову і нашу віру... Багато ми витерпіли, тяжку борбу ми вели, борбу з стораз фізично сильнішим ворогом, який уживав до завдання нам посліднього удару ріжних, страшних, випробуваних способів: грубого насильства, страшного терору, хитрого підступства, фарисейської лести», – зауважував очевидець цих подій отець Юліян Дзерович [1, с. 118], – зауважував очевидець цих подій отець Юліян Дзерович. В цій поезії Франко саркастично передає ціль московської політики оправославнення:

«Ми, бач, на теє й православні,
Щоб вас від іга римського спасать.
Адже папісти ви, враги Христові явні» [8, т. 52, с. 220].

Під час російської окупації Галичини репресії й переслідування національної церкви, насильницьке оправославнення і русифікація церков, арешт священників набули масового характеру. У вересні 1914 р. за наказом графа Шереметєва до Курська було інтерновано Митрополита Андрея Шептицького через інкриміновані йому «преступну діяльність» та «мазепинський сепаратизм» [5, с. 78]. З-поміж усіх наших «цивільних» станів, стан духовний пережив найтяжчу мартирологію» [6, с. 271].

Релігійну «опіку» над анексованою Галичиною було доручено церковному адміністратору архієпископу Евлогієві, відомому популяризатору православ'я і приятелеві місцевих москвофілів. Евлогій був переконаний, що «стійкий російський державний устрій Галичини можливий лише при услів'ю, що там буде зорганізована російська церковна управа» [5, с. 80]. Його активно підтримувала русофільська преса, зокрема газети «Прикарпатская Русь» та «Голос народа», які агітували за перехід на московське православ'є. За проєктом головного москвофіла Володимира Дудикевича, оптимальним розв'язанням православного питання мав стати добровільний перехід церковних громад разом зі священниками на бік російського православ'я. Чимало російських капеланів було відправлено в Галичину з так званим «місіонерством між уніатами». Як згадував о. Юліан Дзерович, «Чи не смішна річ, що то православне духовенство, що у своєму нутрі не може собі дати ради зі своїми розкольниками, штундистами, старовірцями, духоборцями, молоканами і цілим легіоном сект, вибиралось тут до нас – не на самаритянське та душпастирське діло серед своїх солдатів, а – для побороювання унії» [1, с. 146]. На вимогу російської військової влади Галицька Консисторія змушена була віддати православним Преображенську церкву у Львові. Оцінку такій русифікаторській релігійній політиці дав свого часу Митрополит Андрей Шептицький, який у недільній проповіді в Успенській церкві 6 вересня 1914 р., першій Літургії від початку окупації Львова, викрив реальний зміст російського православ'я як інструменту загарбницької політики: «У них відправа така сама, як у нас, вони називають себе “православні”, і ми – “православні”. Наше православ'є є церковне, їх православ'є – державне, що так скажу «казьонне», т. є. вони опирають своє православ'я на силі державній, ми черпаємо ту силу в єдності з св. католицькою Церквою, через котру спливає ласка Божа і в котрій є правдиве джерело спасіння» [1, с. 131].

Через діалогічну структуру віршотвору, в словесних змаганнях між загарбником і українським патріотом поетові вдається відобразити зіткнення різних світоглядів, життєвий уклад, політику, ментальність, виховання цілої спільноти. Експансивним принципам моральної зубожілої, авторитарної, нищої російської спільноти у вірші протистоїть національно свідомий народ, який стверджує свою ідентичність не марнословними тирадами, а потужною вірою, стійкістю, мудрістю, давньою історією й вкоріненими традиціями.

В цьому діалозі-агоні також відображено суть історичного антагонізму між опонентами, тому стилістично він сприймається і як викривальний засіб російської політики. Агональність комунікації транспонується і в лінгвосоціальний вияв – у способі зумисного використання русизмів («много», «сахар», «потьма», «след», «спасать», «Даніла», «дело», «верно», «нікагда», «гаспада»), які не лише маркують інакшість чу-

жинця-зайди, а й підсилюють питоме українське мовлення, національний світогляд господаря своєї землі. Так у лаконічних словесних дотепах українця криється не лише іронія та викриття удаваної імперської величності («Бог дай! Бог дай», «Будем гадать»), а й народна мудрість і стійкий характер українського господаря, який ураз розвінчує словоблуддя окупанта.

У своїй мовній тираді російський солдат вдається до свідомого національного приниження українців – однієї з одвічних імперських стратегій українофобії, спрямованої на те, щоби знищити будь-які ознаки української самобутності та історичного коріння: «Адже папісти Ви, враги Христові явні»; «Ви ж що ж таке? І Назви вам нема»; «А ви мазепинці».

Використання в російському наративі начебто образливого для українців слова «мазепинці» в національній пам'яті українського народу асоціюється передусім із образом історичних героїв. Генеза слова «мазепинці» (як і згодом петлюрівці, бандерівці) є зневажливим російським ярликом для учасників національно-визвольних рухів проти Росії різних історичних періодів. Зокрема слово «мазепинці» походить від імені гетьмана Івана Мазепи, з яким пов'язують перший етап українського визвольного руху, власне, період 1708–1709 рр., коли гетьман повів козацьку Україну на боротьбу за національне визволення, виступивши проти російського царя. Згодом мазепинцями почали називати прихильників гетьмана й тих, які демонстрували своє несприйняття імперського режиму.

У відповідь на зневажливе знеособлення національної ідентичності, іронізуючи зі самодурства зухвалого завойовника, українець пояснює власний національний ідентифікант – «Данилів спадок», конотація якого веде до історичної постаті короля Данила. Цей образ виконує в поезії й певну ретроспективну та глорифікуючу функцію стосовно до історичного образу і героїзації Данила Романовича як першого короля Русі і монарха Галицько-Волинської держави, свідомого патріота, який ще кілька століть тому розумів загрозу московії для своїх нащадків, передавши їм нескорений дух боротьби. Радянська історіографія десятиліттями усіляко нівелювала історичні і цивілізаційні заслуги короля Данила, зумисне звужуючи його постать до локального західноукраїнського образу Данила Галицького, роблячи його суб'єктом своїх імперських міфів з метою формування наративу української меншовартості й фальсифікації історії. «Данилів спадок» – це не лише складова колективної політики пам'яті й національної самости, а ще й символічний образ сучасних поколінь, які мають довершити багатолітню боротьбу своїх предків і домогтися остаточного повалення осоружного імперського свавілля. Таким чином, в поезії використано метафоризацію алюзійних історичних імен – гетьмана Івана Мазепи, короля Данила – шляхом їхньої вторинної номінації, коли денотат імені (згадані історичні постаті) набувають конотативного узагальненого значення, в тексті поезії – національного ідентифіканта

(«мазепинці», «Данилів спадок»). Те, як загарбник реагує на впевнену відповідь українця про своє історичне коріння, демонструє багатовікове російсько-українське протиборство, однією із стратегій якого є московська пропаганда, конструювання ворожого імперського дискурсу з метою сфальсифікувати, привласнити чи зманіпулювати українською історією, те, що й зараз роблять адепти новочасного вождя для ідеологічного поневолення українців:

«Даніла? Не слыхал об этом нікагда.

А ви мазепинци, вот это дело верно.

Вот с етим справімся ми круто, гаспада! [8, т. 52, с. 220]

Елементом асимілятивної політики Росії була й фінансова система, про що зухвало анонсує завойовник: «...везем/ Рублів до вас несосвітєну силу/ – Бумажкі новия». Й у відповідь на його ж запитання: «А що за них знайдем?» гордий українець фіналізує цей словесний герць оптимічним передбаченням майбутнього загарбників на чужій землі: «Хиба могилу» [8, т. 52, с. 221].

З погляду стилістики й версифікації, в поезії використано стилістичний засіб «відлунювання» – своєрідної віршованої форми, вкорочений останній рядок якої римується з другим або першим рядком і мовби відлунює, утворюючи нові смислові відтінки й підсилюючи слова українця. Цей ефект спрямований на актуалізацію змісту саме останньої фрази катренів, роблячи її ідейно переконливою й вербально домінятною. З іншого боку, усічений останній рядок в структурі п'ятистопного ямба виконує і комунікативну функцію. Оскільки ритмічно він увиразнює лаконічний дотеп українця, який мовби передражнює погрозливу патетику окупанта.

Франкова поезія «Інвазія» є не лише літературним відгуком на воєнні лихоліття, виявом поетових переживань, громадянських роздумів, патріотичного чуття й національної свідомості. Вона також сприймається і як важливе історичне свідчення: «відчитання і вивчення його дасть зрозуміти ті переживання, які випали на долю кращих і найдіяльніших представників українського суспільства, що належали до Франкового покоління» [7, с. 120]. В кожному катрені цього вірша розкрито способи московської «інвазії» в Галичину – мілітарної, фінансової, конфесійної, історико-культурної, національно-генетичної – з метою абсолютного підкорення й нівелювання національної самості українства. Таким чином, «Інвазія» Івана Франка – це не лише поетичний протест проти «грабівницької війни», а й заклик до збереження національної гідності та опору московському свавіллю. В контексті усієї антивоєнної лірики Івана Франка цей віршотвір актуалізує проблеми екзистенційного й історичного спротиву імперському поневоленню, питання національної ідентичності, права на державне самовизначення й потужну закоріненість українства на власній землі – ті питання, які залишаються архіважливими і для сучасної України.

Література

1. Дзерович Ю. Матеріяли до історії мартирології нашої церкви в часі всесвітньої війни // Московська окупація Галичини 1914–1917 рр. у свідченнях сучасників. Львів: Апріорі, 2018. С. 117–202.
2. Єфремов С. Іван Франко: Критико-біографічний нарис. Київ: Слово, 1926. 254 с.
3. Козлов, Р. Часопростір драматичної поезії Івана Франка 1901–1916 рр. *Studia Methodologica* : [науковий збірник] / гол. ред. Р. Гром'як; Тернопіль : ТНПУ, 2012. Вип. 34. С. 31–37.
4. Корнійчук В. Ліричний універсум Івана Франка: Горизонти поетики. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2004. 488 с.
5. Крип'якевич І. Галичина під час російської окупації серпень 1914 – червень 1915 // Московська окупація Галичини 1914–1917 рр. в свідченнях сучасників. С. 24–113.
6. Левицький Я. 3 днів російської інвазії // Московська окупація Галичини 1914–1917 рр. у свідченнях сучасників. Львів: Апріорі, 2018. С. 257–282.
7. Петлюра С. І. Франко – поет національної честі // Петлюра С. Вибрані твори та документи. К.: Довіра, 1994. С. 120.
8. Франко І. Додаткові томи до Зібрання творів Івана Франка у п'ятдесяти томах. Київ: Наукова думка, 2006–2010.
9. Франко І. Зібрання творів: У 50 т. Київ: Наукова думка, 1976–1986. При покликанні на це видання, в тексті у дужках зазначаємо том і сторінку.
10. Франко І. Показчик купюр до Зібрання творів Івана Франка у п'ятдесяти томах. Київ: Наукова думка, 2009. 336 с.
11. Швець А. Поезія Івана Франка «Царські слова» в контексті антиімперського дискурсу письменника // Слово і Час. № 5, 2023. С. 20-34. <https://doi.org/10.33608/0236-1477.2023.05.20-34>.

THE IMAGE OF “AGGRESSIVE WAR” IN IVAN FRANKO’S POETRY “INVASION”**Alla Shvets**

*Ivan Franko Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine;
79005Lviv, 18 M. Drahomanova st.; e-mail: alla_shvec@ukr.net*

The article provides a thorough analysis of Ivan Franko’s poetry “Invasion” as an important literary testimony to the events of the First World War and the russian occupation of Galicia. The poetry is examined in the context of Franko’s other war-related texts written between 1914 and 1916. Special attention is paid to the historical genesis of the poem, Franko’s personal ex-

periences that became the source of his anti-war lyrics, and the impact of wartime events on the formation of Ukrainian national identity.

The article also explores the main aspects of the poetics of “Invasion”: its genre, artistic devices, the semantic connotation of the title, the role of the dialogic structure of the narrative, the artistic functionality of allegory, sarcasm, and irony, as well as the function of allusion in enhancing the historicity of the poem’s characters and events.

Through a verbal agon-dialogue between a Ukrainian patriot and a Russian occupier, Franko reveals the multidimensional nature of the concept of “invasion” – not only as a military incursion, but also as an attempt at the spiritual, cultural, religious, and economic subjugation of Ukrainians. The linguistic features of the verbal battle are highlighted to emphasize the otherness of the invader and the national resilience of the Ukrainian hero. Special emphasis is placed on the significance of historical allusions, particularly the images of Hetman Mazepa and King Danylo, as symbols of national memory and struggle.

The poetry “Invasion”, which belongs to Franko’s satirical and accusatory cycle of anti-militarist poetry, is not only a literary protest by the poet against the aggressive war of the Russian empire, but also an important source for understanding the historical past, shaping national consciousness and exposing the deceitful imperial policy.

Keywords: *First World War, Russian occupation, national identity, dialogic structure, imperial policy, allusion, sarcasm, cultural resistance, historical memory, assimilation.*